

Fra talent til topspiller – life skills hos unge danske fodboldspillere

Af Carsten Hvid Larsen, sportspsykologisk konsulent, Team Danmark og studieadjunkt, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet, chlarsen@health.sdu.dk

Introduktion

Talentudvikling handler om mere end store præstationer på banen. En traditionel tilgang til talentudvikling handler om at forbedre udøverens sportsspecifikke færdigheder (teknisk, taktisk, fysisk) og dermed pleje udøver-identiteten. For unge udøvere handler opnåelsen af store præstationer også om at skabe sammenhæng i hverdagen og udvikle livsstilen som eliteudøver, hvor et moderne begreb som life-skills (livsfærdigheder) og udøverens personlige identitet er i centrum. Life skills har i de seneste år i Danmark fået en del opmærksomhed igennem Team Danmarks sportspsykologiske tiltag for trænere, forældre, lærere og udøvere i forbund og elitekommuner. Life skills er psykologiske færdigheder der tilegnes gennem undervisning eller erfaring og som bruges til at håndtere modgang, problemer eller spørgsmål som opstår i dagligdagen og i karrieren, i og udenfor sport (Larsen, 2011). Life skills kan bl.a. handle om: 1) at være god til at samarbejde eller kommunikere effektivt (socialt), 2) udøverens indstilling eller at kunne sætte mål (personligt) eller 3) at kunne kontrollere nervøsitet og spænding (følelsesmæssigt). Som andre færdigheder (fysiske, tekniske, taktiske og psykologiske) skal life skills trænes for at de er brugbare i dagligdagen og i karrieren. Men det er stor forskel på om life skills bliver henholdsvis praktiseret (trænet) eller blot bliver talt om. Derfor er det muligt, at adskille, om hvorvidt life skills er eksplicite (bliver praktiseret og talt om i miljøet) eller implicite (indirekte praktiseret og sjældent talt om i miljøet), hvilket har en konsekvens for talentudviklingsprocessen i det pågældende miljø.

En central tidsmæssig udfordring for unge udøvere er at skabe balance i hverdagen og life skills er vigtige i forhold til at håndtere skole og elitesport. Teenageårene er ligeledes i den udviklingsfase, hvor de næste skridt i sporten skal tages. Netop i denne udviklingsfase må det formodes, at sporten er mest krævende for talentet, også tidsmæssigt. Life skills er også vigtige i forhold til karrieren og de tilhørende overgange udøveren skal gennemgå indenfor personlig udvikling (barndom, pubertet, ungdom, voksen), sportens udvikling (specialiseringsår, investeringsår, toppræstationsår, karriereafvikling, uddannelse og erhvervsmæssig udvikling (folkeskole, ungdomsuddannelse, videregående uddannelse, job) og støttepersoner (forældre, venner, træner, holdkammerater etc.). International forskning lægger vægt på talent-karriereudvikling - en bredere kontekst for talentudvikling, hvor talentudviklingsprocessen opbygger indre resurser (fx life skills) til at

håndtere evigt skiftende karrierekrav. Talentkarriere-udvikling indebærer, at udøveren gennemgår flere udviklingsstadier eller overgange i løbet af deres karriere, såsom fra junior til senior eller i denne sammenhæng fra ungdomsfodbold til professionel fodboldⁱ. Overgangen fra junior til senior er fastlagt i den forstand, at det må forventes, at overgangen sker i slutningen af ungdommen. At overgangen er fastlagt giver udøveren og miljøet mulighed for at forberede ungdomsspilleren på overgangen, som består af større fysisk modstand, mindre spilletid, mindre opmærksomhed fra træneren, forøget pres eller opstart på en ungdomsuddannelse. Det er også den overgang, hvor der er det største frafald, hvilket må forebygges i forhold til fastholdelse af talenter. En Belgisk undersøgelse, som involverede 167 atletik udøvere i alderen 14-18 år på højt nationalt niveau, viste, at 17 % klarede den til senior landsholdet, 31 % stagnerede i deres udvikling, 28 % præsterede ujævnt med op og nedture og 24 % droppede ud af atletik (Van den Auweele, De Martelaer, Rzewnicki, De Knop, & Wylleman, 2004). Så stort et frafald retter vores opmærksomhed mod de udfordringer, som talentudviklingen står over for, samt de krav, som udøveren må tilpasse sig. Overgangen til professionel fodbold er ikke mindre barsk. Et engelsk studie viser, at vejen er kompleks og krævende for unge fodboldspillere og kun 20 % af ungdomsspillere bliver rekrutteret til professionelle hold (MacNamara, 2011). I overgangen til professionel fodbold bliver det derfor vigtigt at talenterne besidder de nødvendige life skills til at håndtere overgangen og undervejs være i stand til at afbalancere skole og elitesport.

Forskning i life skills

Et dansk case studie foretaget i AGF havde til formål at undersøge hvilke life skills der er vigtige i overgangen til professionel fodbold i et succesfuldt dansk fodboldmiljø. Formålet var at flytte fokus fra individ til miljø, en bredere kontekst, hvor både forældre, trænere, lærere, ledere og spillere (ungdoms- og professionelle spillere) har en relevans for og påvirkning af hvilke life skills der udvikles hos unge fodboldspillere. Studiet var et holistisk økologiskⁱⁱ casestudie baseret på data fra 1) semi-strukturerede interviews med skole- og eliteidrætskoordinatorer fra folkeskole og gymnasium, ungdomsspillere, professionelle spillere, sportschef, SAS liga træner, ungdomstrænere og en konsulent fra Elite Sports Academy Aarhus (ESAA), 2) deltager observation i skolen, til træning, på træningslejr, til kamp og i hverdagen i skolen og i klubben (i alt 170 timer) og 3) analyse af dokumenter, artikler, sæsonplaner, kampstatistik, træningsplaner og interne dokumenter vedrørende talentudvikling og life skills i klub, skole, Team Danmark og kommunen.

Introduktion til miljøet

Det valgte miljø var fodboldklubben AGF (Aarhus Gymnastik Forening) og dets tilknyttede spillere, personale, samarbejdspartnere i Århus. Århus er den næststørste by i Danmark, og har en af de højeste koncentrationer af talenter og eliteudøvere i Danmark. Klubben er en del af ESAA, som er et institutionelt set-up, der giver unge talentfulde idrætsudøvere mulighed for at kombinere en akademisk karriere med en elitesports-karriere. ESAA er baseret på en partnerskabsmodel med de lokale elitesportsklubber, lokale uddannelsesinstitutioner og de nationale sportsforbund. I 2010-2011 samarbejdede ESAA med 15 forskellige sportsgrene med mere end 350 atleter, 2 folkeskoler, 9 gymnasier (gymnasium og erhvervsskoler) og Aarhus Universitet. Klubben består af to afdelinger: 1) en frivillig afdeling for en bred vifte af fodboldspillere, 2) og en professionel eliteafdeling for mandlige ungdomshold fra under-13 til under-19 og professionelt seniorhold. Klubben har fuldtidsansatte trænere til hvert ungdomshold og det professionelle seniorhold spiller i SAS Ligaen og et reserve hold i en separat turnering for professionelle hold i Danmark. I tiden mellem 2007 og 2009, havde AGF mellem 15-25 spillere, der deltog på ungdomslandshold fra U17-U21. Klubben har derudover succes med at hjælpe talentfulde ungdomsspillere til professionel fodbold. Denne undersøgelse fokuserede på under-17 holdet og dets personale i den professionelle afdeling.

Vigtige life skills for henholdsvis ungdomsspillere og professionelle spillere

Resultaterne i nævnte forskningsprojekt afslørede tre væsentlige resultater i relation til life skills hos unge danske fodboldspillere. For det første viste der sig en differentiering mellem eksplicite life skills (bliver praktiseret og talt om i miljøet) og implicitte life skills (indirekte praktiseret og talt om i miljøet). Der er altså en forskel på, hvad der bliver praktiseret og trænet og hvad der blot bliver talt om, hvilket har en betydning for udøverens udvikling og præstation på kort og lang sigt. For det andet, en differentiering mellem personlige (fx at kunne sætte mål) og sociale life skills (fx være god til samarbejde). For det tredje at der var en forskel på de life skills, der var nødvendige for at være en succesfuld ungdomsspiller og de life skills der var nødvendige for at tage skridtet til professionel fodbold. Disse resultater har en afgørende betydning i forhold til at skabe balance mellem skole og elitesport og håndtere overgangen til professionel fodbold.

1. Personlige life skills

I kategorien personlige life skills blev der fundet 6 underkategorier af personlige life skills med relevans for overgangen til professionel fodbold og balance mellem skole og elitesport: selvbevidsthed, målsætninger, motivation, planlægning og organisering, evne til at arbejde hårdt og håndtering af resultater og udvikling

Selvbevidsthed og refleksivitet

Generelt var der enighed om at det er vigtigt at ungdomsspillere er selvbevidste og klar over hvad det indebærer at håndtere hverdagen som talentfuld fodboldspiller. Desuden udvælger og udvikler trænere og ledere ungdomsspillere, der er bevidste om deres kompetencer på forskellige niveauer (fx i forskellige situationer, udvikling på kort og lang sigt, krav i miljøet etc.) og ved, hvordan de kan udvikle deres kompetencer. En af de unge trænere understreger også, at spillerne skal være opmærksomme på krav og hvad der er nødvendigt for at 'overleve' i en professionel klub. For at overleve skal unge spillere tro på deres egne færdigheder og være orienterede mod at arbejde og spille for holdet. De øvrige trænere er i tråd med dette perspektiv, og desuden understreger de nødvendigheden af, at spillere skal have et holistisk perspektiv på udvikling. Dette holistiske perspektiv er af afgørende betydning i miljøet, og dominerer ligeledes forholdet mellem skole og klub. En koordinator i folkeskolen forklarer, at klubben og skolen har tradition for at gøre overgange til f.eks. gymnasium mere lette, og skole og klub er i enige om betydningen af både skole og sport. Bevidsthed handler også om ambitioner og iver efter at blive bedre og være opmærksom på, hvad spilleren ønsker at forbedre, når han er på såvel som uden for banen, som en ungdomstræner forklarer:

"Det er ambitionen om at forbedre praksis og træning. Vi bruger et udtryk, at en spiller skal gå på banen for at træne og ikke blive trænet. Hvis spillere er i stand til at coache eller træne sig selv, vil de forbedre sig på og uden for banen" (Ungdomstræner).

Vejen til succes i miljøet er ligeledes bygget på en sammenhængende filosofi fra kommunen med et fokus på holistisk talent- og karriereudvikling. Denne filosofi er forankret i både klub og skole. En konsulent i kommunen udtrykker betydningen af at skabe opmærksomhed i hele miljøet (trænere, lærere, koordinatore, familie), at det handler om udøveren som et helt menneske. *"Menneske først, derefter talent [...] skole og sport er lige vigtigt"*. Både klubben og kommunen finder det vigtigt, at hele miljøet arbejder på, at gøre spillerne mere bevidste og refleksive om det holistiske perspektiv:

”Det handler om at give de unge spillere en grundlæggende viden om kompleksitet og helheden i tingene. Hvis en ung spiller fjerner en del af miljøet så skal han vide, at der mangler noget i det hele billede” (Konsulent fra kommunen).

Målsætninger

Deltagerne talte om målsætninger som en vigtig færdighed i overgangen fra ungdomsspiller til professionel spiller. Ungdomsspillere, trænere og professionelle spillere giver alle udtryk for betydningen af at arbejde på styrker og kvalitative mål. Den professionelle træner nævner vigtigheden af at moderne fodboldspillere skal være i stand til at sætte mål: *”Fodbold er som at bestige et bjerg. Du (red. spilleren) er nødt til at klatre op hele tiden. På vejen derop er nød og modgang, og al den tid du er nødt til at sætte nye mål”* (Professionel træner). En af de professionelle spillere deler hans synspunkt og er enig i, at unge spillere skal have generelle målsætningsfærdigheder: *”Hvis du sætter et mål for dig selv, og skriver det ned på papir, præcis hvad du ønsker at gøre, og du kan se det foran dig [...] så er dit hoved indstillet på at gøre det (red. bedre)”* (Professionel spiller). Målsætningsfærdigheder er vigtige for at kunne tage skridtet til professionel. Men på trods af vigtigheden, viser det sig dog i miljøet, at disse færdigheder er implicite og praktiseres (trænes) ikke i hverdagen, hvilket har en konsekvens for overgangen til professionel fodbold og evnen til at afbalancere skole og elitesport i hverdagen.

Motivation

Deltagerne nævner motivation som et centralt element for en ungdomsspiller. En professionel spiller beskriver vejen til professionel som hård:

”Jeg tror ambitioner er noget, der er virkelig vigtigt. Jeg tror, du har brug for motivation og du ønsker at opnå noget, blive bedre og komme til det højeste niveau. Jeg tror, at hvis du ikke har reelle ambitioner vil det være svært at komme dertil (red. højeste niveau i fodbold) [...] så jeg synes, det er virkelig vigtigt at have ambitioner og motivation til at lykkes og komme til det højeste niveau, og fortsætte med at forbedre dig selv” (Professionel spiller).

Udover drømme og ambitioner og ønsket om at gå til højeste niveau, er det nødvendigt at forbedre færdigheder i hverdagen og de unge spillere ved, at de har behov for at forbedre og arbejde hårdt

hver dag.

Planlægning og organisering

Evnen til at planlægge og organisere er helt afgørende. Trænere, skolekoordinatorer, kommunen samt unge spillere skal være i stand til at strukturere deres gøremål i dagligdagen og være i stand til at håndtere flere opgaver i hverdagen. Som en koordinator fra gymnasiet siger: *”De skal være i stand til at bruge en kalender [...] arrangere dagen, planlægge og være i stand til at håndtere pres og stress i forskellige situationer ”* (Gymnasiekoordinator). En anden koordinator fra gymnasiet er enig i, at spillerne har en stresset dag, og det er en udfordring at håndtere skole og elitesport: *”Ud over skolen, har de omkring 15-30 timers træning og kamp, så de er nødt til at være meget gode til at organisere dagen”* (Gymnasiekoordinator). En ungdomsspiller beskriver, at der er en sammenhæng mellem evnen til at strukturere og balancere mellem skole og elitesport:

”Det kræver struktur i løbet af dagen. Det kræver koncentration hele dagen [...] du har brug for ordentlig kost for at få energi til at håndtere skole og fodbold hundrede procent” (Ungdomsspiller).

Evne til at arbejde hårdt

Deltagerne var enige om, at evnen til at arbejde hårdt, er en grundlæggende færdighed for at være i stand til at koordinere og udmærke sig i skole og sport. En gymnasiekoordinator anerkender, at de unge spillere håndterer dobbelte karrierer (skole og sport), hvilket kræver en bestemt mentalitet. Klubbens filosofi er rettet mod unge spillere med: *”Lidt mindre talent, men evnen til at arbejde meget hårdt”* (Ungdomstræner).

Håndtering af resultater og udvikling

En ungdomsspiller beskriver vigtigheden af at være i stand til at lære af fejl og være ambitiøs i forhold til udvikling og resultatet: *”Du er nødt til at være i stand til at glemme fejl, hvis du ønsker at spille på et højt niveau [...] Du er nødt til at sætte høje krav til dig selv hele tiden”* (Ungdomsspiller). Som en træner yderligere beskriver vedrørende kravene for at tage springet til professionel fodbold:

”De spillere, der er nysgerrige efter nye måder at forbedre sig på, er ofte dem, der forbedrer sig

hele tiden. De spørger til råds og har det ekstra drive, fordi de ønsker at opnå det ekstra. Og det er ofte disse spillere, der gør det” (Professionel træner).

De professionelle spillere, trænere og ledere understreger vigtigheden af at være i stand til at håndtere modgang og stress, lære af fejl, være nysgerrig og holde fokus, men disse færdigheder, som er vigtige for overgangen til professionel fodbold, er implicite og praktiseres og trænes ikke i miljøet.

(indsæt billede her)

2. Sociale life skills

I kategorien sociale life skills blev der fundet 4 underkategorier med relevans for overgangen til professionel fodbold og balance mellem skole og sport: Vise respekt, evne til at udnytte teamet, sætte pris på familien og skolen som ressourcer og generelle sociale færdigheder

Vise respekt

Deltagerne beskriver betydningen af respekten for trænere, holdkammerater, ældre fodboldspillere, modstandere, dommer, holdledere og tilskuere. En af de professionelle spillere udtrykker nødvendigheden af at vise respekt, men også vigtigheden af ikke at have for meget respekt, når man er professionel spiller: *”Vis respekt, men [...] hav tillid til dig selv” (Professionel spiller).*

Evne til at udnytte teamet

Relateret til respekt er evnen til at udnytte teamet en vigtig færdighed i holdsport, og som en ungdomstræner beskriver, er forståelse for teamets mål og processer resultater, præstations og proces mål vigtige færdigheder. Desuden har AGF en familiær atmosfære, hvor fokus er at arbejde for og hjælpe hinanden, og som observationerne viste, er det naturligt, at ungdomsspillerne hjælper hinanden. Viden om de enkelte spilleres præferencer for kommunikation og feedback er vigtigt for at kunne fungere på holdet. Som en ego-orienteret spiller og leder i teamet nævner:

”Du er nødt til at huske at gøre dine holdkammerater bedre. Jeg er en resultatorienteret spiller, og når jeg kommunikerer med en anden resultatorienteret spiller, er jeg nødt til at være mere specifik, måske bruge et lidt hårdere sprog, end hvis det er en opgave-eller socialt orienteret spiller. Måske

skal jeg tale med ham i halvlegen” (Ungdomsspiller).

Sætte pris på familien og skolen som ressourcer

De unge trænere og især de unge spillere understregede betydningen af deres familie og deres støtte som essentiel for at kunne håndtere sport og skole. Et fælles træk i miljøet er koordinering og kommunikation mellem sport og skole, men også støtte fra lærere i skolen, som en ungdomsspiller beskriver:

”Mine lærere er vigtige. Min klasselærer og idrætslærer er meget interesserede i, hvad jeg gør. Så de hjælper mig meget. Og hvis der er nogle timer, som jeg ikke kan deltage i, så skaber de ikke konflikter i forhold til fravær” (Ungdomsspiller).

Generelle sociale færdigheder

Klubben understregede vigtigheden af at være i stand til at lære af andres erfaringer, lytte og tage imod råd, men som en leder i klubben siger, så kræver det en vis ydmyghed: *”Det kræver vilje og åbenhed til at lære af andres erfaringer [...] og være åben for nye områder for udvikling” (Leder i klubben).* En folkeskole koordinator finder sociale færdigheder meget vigtige, fordi disse færdigheder gør ungdomsspillere i stand til at skabe sociale relationer på de forskellige områder, som de er en del af. Sociale færdigheder er vigtige for at kunne søge og blive støttet af trænere og holdkammerater.

Eksplícitte og implícitte life skills i miljøet

Generelt er det afgørende, om life skills er eksplicitte (bliver praktiseret og talt om) eller implícitte (indirekte praktiseret og talt om), fordi (1) det gør en forskel for den enkelte spillers life skills, som er vigtige for at kunne håndtere overgangen til professionel fodbold (og undervejs håndtere skole og sport) og (2) antallet af spillere der kan tage springet til professionelt fodbold i det pågældende talentudviklingsmiljø. Forskellen mellem eksplicitte og implícitte life skills er relateret til talentudviklingsprocessen (aktiviteterne i miljøet) og egenskaberne ved det pågældende miljø. Talentudviklingsmiljøets fokus på at arbejde med life skills (i træning og i kamp) er afgørende for unge spilleres vej til professionel fodbold. Desuden er det vigtigt for talentudviklingsmiljøer at vide, hvilke life skills der er nødvendige i overgange og om life skills er eksplicitte (praktiseret) eller implícitte (indirekte praktiseret) i miljøet. Life skills kan overføres til andre områder og domæner

(fx skole), hvilket dog kræver at spillerne er klar over de life skills, de har tilegnet sig og ved, hvordan og i hvilken sammenhæng de blev lært. For at lette overførslen af life skills fra fodbold til skolen (fx hårdt arbejde og evnen til at håndtere nervøsitet til eksamen), bør unge fodboldspillere tilskyndes til at øge deres bevidsthed om de life skills, de besidder, hvornår de skal bruges og hvordan de blev lært (Mayocchi & Hanrahan, 2000).

En holistisk økologisk tilgang til life skills fokuserer på at life skills udvikles i miljøet i overensstemmelse med sociale relationer både i og uden for sporten. International forskning i talentudviklingsmiljøer viser, at life skills ofte er udviklet, fordi miljøet (fx pres, støtte, træningsstil, ledelsesstil, organisationen) understøtter det, men ikke nødvendigvis, at der eksplicit undervises i life skills (Martindale & Mortimer, 2011). Fokus på de forkerte life skills kan dog føre til færre ungdomsspillere, der kan tage overgangen til professionel fodbold, da de undervejs ikke er i stand til at afbalancere skole og elitesport. Talentudviklingsmiljøet er afgørende for udvikling af life skills. Men det er nødvendigt, at miljøet er bevidst om (1) hvilke life skills der er vigtige for at udvikle dygtige ungdomsspillere i deres miljø og (2) dernæst, hvilke life skills der er vigtige for at tage springet til professionel fodbold.

Hvilke life skills er vigtige på vejen til topspiller?

Resultaterne af denne undersøgelse afslørede bemærkelsesværdige forskelle i opfattelsen og træning af life skills i miljøet. I forhold til overgange til professionel fodbold er personlige og sociale life skills vigtige. Sociale life skills var ikke så fremtrædende i interviews og observationer mens personlige life skills blev fremhævet af de professionelle spillere, som vigtige for overgangen til professionel fodbold. Miljøet er dygtige til at udvikle ungdomsspillere, hvilket forklarer andelen af spillere der optræder på ungdomslandshold. Desuden er der stor fokus på selvbevidsthed, motivation og planlægning i dagligdagen (i og udenfor fodbold). Men klubben og spillerne kan udvikle sig yderligere, indenfor det mentale område, ved at arbejde med, og træne life skills i overgangen til senior og professionel fodbold. De professionelle spillere nævner, at vigtige life skills er evnen til at håndtere resultater og udvikling samt målsætninger (fx evnen til at lære nye færdigheder, lære at håndtere modgang; håndtere pres, holde fokus på trods af modgang og sætte egne mål) i overgangen til professionel fodbold. Men på trods af behovet for disse life skills, i overgangen til professionel fodbold, blev de ikke praktiseret i miljøet. Et struktureret og vedvarende fokus på life skills er afgørende for, om unge fodboldspillere er i stand til at realisere deres potentiale og tage springet til professionel fodbold (MacNamara, 2011).

Generelle sociale færdigheder og evnen til at udnytte teamet er vigtige for at afbalancere skole og elitesport, men praktiseres ikke i miljøet, mens personlige life skills bliver praktiseret på en større skala, talt om og er indarbejdet i kulturen.

Hvad kan være årsagen til større fokus på personlige life skills i miljøet? Der kan være tre forklaringer. For det første er det klubbens primære mål at udvikle egne spillere til klubbens eget professionelle hold. For det andet kan kulturen, traditionerne og den stærke familiefølelse i klubben erstatte behovet for eksplicite sociale life skills. Dette underbygges af forskning indenfor succesfulde talentudviklingsmiljøer, som viser, at en stærk familiefølelse og personlige life skills er essentielle for at have succes som senior (Henriksen, Stambulova, & Roessler, 2010). Et tredje perspektiv er, at personlige life skills er de vigtigste for individet og dette miljø giver ungdomsspillere de bedste chancer for at realisere deres potentiale på længere sigt, styrke de unge spilleres evne til at lære og udvikle life skills der vil være effektive til senere stadier og få succes i fremtiden (Martindale & Mortimer, 2011; MacNamara, 2011).

Praktiske perspektiver

Life skills såvel som sportsspecifikke færdigheder er vigtige for at tage skridtet fra talent til topspiller. Det omtalte studie viser for det første, at det er vigtigt at talentudviklingsmiljøer er klar over, at der er forskel på eksplicite (bliver praktiseret og talt om) og implicite (indirekte praktiseret og talt om) i miljøet. For det andet er det vigtigt at miljøet integrerer både personlige og sociale life skills i talentudviklingsprocessen. Afslutningsvist er der en forskel hvilke life skills unge talentfulde spillere skal være i besiddelse af i forskellige stadier i karrieren. I ungdomsårene er vigtige life skills herunder evnen til at afbalancere skole og elitesport: At være selvbevidst, forblive motiveret, kunne arbejde hårdt, være god til at planlægge og organisere og generelle sociale færdigheder (samarbejde og kommunikation). Hvorimod vigtige life skills for overgangen til professionel fodbold er evnen til at håndtere resultater og udvikling samt at kunne sætte målsætninger (fx evnen til at lære nye færdigheder, lære at håndtere modgang; håndtere pres og holde fokus på trods af modgang og sætte egne mål).

Resultaterne fra dette studie tyder på, at det er nødvendigt at integrere et bredere perspektiv på talentudvikling, hvor talentudviklingsmiljøet og dets relationer (klub, skole, forældre, kommune, forbund, Team Danmark) er vigtige for opbygning af indre resurser og life skills til at håndtere evigt skiftende karrierekrav.

Referencer

- Henriksen, K., Stambulova, N., & Roessler, K. K. (2010). Holistic approach to athletic talent development environments: A successful sailing milieu. *Psychology of Sport and Exercise, 11*, 212-222.
- Larsen, C. H. (2011). *Talentudviklingssamtaler - udvikling af mentale færdigheder i sport*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- MacNamara, A. (2011). Psychological characteristics of developing excellence. In H. Richards & A. Button (Eds.), *Performance Psychology* (pp. 47-64). Kidlington: Elsevier.
- Martindale, R. J. J. & Mortimer, P. (2011). Talent Development Environments - Key Considerations for Effective Practice. In D. Collins, H. Richards, & A. Button (Eds.), *Performance Psychology* (pp. 61-77). Kidlington: Elsevier.
- Mayocchi, L. & Hanrahan, S. J. (2000). Transferable skills for career change. In D. Lavallee & P. Wylleman (Eds.), *Career transitions in sport: International perspectives* (pp. 161-168). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Van den Auweele, Y., De Martelaer, K., Rzewnicki, R., De Knop, P., & Wylleman, P. (2004). Parents and coaches: A help or harm? Affective outcomes for children in sport. In *Ethics in youth sport*. Leuven: Lannoocampus.

ⁱ Professionel fodbold er i denne sammenhæng de spillere der når superliga eller divisionsniveau nationalt som internationalt.

ⁱⁱ I et holistisk og økologisk perspektiv giver det ikke mening at anskue life skills ud fra et individuelt perspektiv, men life skills bliver udviklet og skabt i relation til trænere, forældre, ældre- og yngre udøvere, lærere, sportschefen og andre interessenter. Undersøgelser og forandringer må derfor tage udgangspunkt i hele miljøet.